

Opis źródła:

Między rokiem 1255 a 1258 Bolesław V, książę krakowski i sandomierski, na życzenie opata tynieckiego Bolebora, polecił swojemu urzędnikowi, podkomorzemu Wawrzyńcowi rozgraniczyć wieś opata tynieckiego Radziszów od wsi Kurozwęki, zamieszkaną przez ludzi grodu krakowskiego, przeznaczonych do strzeżenia „brony myślenickiej”. „Brona myślenicka” był to umocniony przepust w leśnej przesiece na południe od Myślenic, położony przy drodze z Krakowa na Węgry, pilnowany przez ludność służebną podległą grodowi krakowskiemu. Kiedy wspomniany podkomorzy Wawrzyniec rozpoczął swoje czynności, ludzie z Kurozwęk sprzeciwili się temu. Wawrzyniec wytyczył granice od drogi z Radziszowa do Mogilan w kierunku miejsca zwanego Włosań, tak jednak by do tego miejsca nie dochodziła i wtedy ludzie z Kurozwęk zakwestionowali tę granicę, uważając, że są one wytyczone z ich krzywdą i na ich szkodę. 17 czerwca 1287 r. Leszek Czarny, rozstrzygając spór między Albertem, opatem tynieckim a ludźmi księcia z Kurozwęk o las i pożytki z niego płynące, stwierdził, że ludzie z Kurozwęk winni być utrzymani przy możliwości korzystania z lasu i jego pożytków, jak to jest im przyznane przywilejem Bolesława Wstydliwego, który Leszek potwierdził i odnowił¹.

Miejsca wydania i polskie tłumaczenie.

Kodeks dyplomatyczny Polski, t. 3, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1858, nr 65

Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego, wyd. W. Kętrzyński, S. Smolka, Lwów 1875, nr 19.

Oppidum nostrum Mislmicze. Dokumenty monarsze dla miasta Myślenic z czasów piastowskich i jagiellońskich, oprac. wyd. i przekł. polski K. Fokt, M. Mięka, Myślenice 2022, s. s. 32–35.

¹ *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 3, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1858, nr 65 = *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego. Część pierwsza obejmująca rzeczy od roku 1105 do roku 1399*, wyd. W. Kętrzyński, Lwów 1875, nr 19; S.M. Zajczkowski, *Służba wojskowa chłopów w Polsce do połowy XV wieku*, Łódź 1958, s. 75; K. Modzelewski, *Z badań nad organizacją służebną w Polsce wczesnofeudalnej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1961, R. 9, s. 719; B. Wyrozumka, *Drogi w ziemi krakowskiej do końca XVI wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 78; Z. Leszczyńska-Skrętowa, *Kuroseki*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 2, oprac. W. Bukowski i in., red. F. Sikora, Kraków 1997, s. 364, E. Kowalczyk, *Brona małopolska. Ze studiów nad obroną stałą ziem polskich we wczesnym średniowieczu*, Warszawa 2000, s. 15; F. Bujak, *Studia nad osadnictwem Małopolski*, Poznań 2001, s. 124; J. Laberschek, *Myślenice brona*, w: *Słownik historyczno-geograficzny...*, cz. 5, z. 1, oprac. W. Bukowski, J. Laberschek, K. Nabiałek, M. Schmidt, F. Sikora, J. Szyszka, przy współpracy Z. Kulpy, współpraca archeologiczna M. Wojenka, red. W. Bukowski, Kraków 2016, s. 184.

Miejsce przechowywania źródła:

Archiwum Narodowe w Krakowie, Zbiór Dzieduszyckich, sygn. ADzied. perg. I/4.

Tekst źródła.

Oppidum nostrum Mislmicze. Dokumenty monarsze dla miasta Myślenic z czasów piastowskich i jagiellońskich, oprac. wyd. i przekł. polski K. Fokt, M. Mikuła, Myślenice 2022, s. 32–35.

W imię Pana naszego amen. My Lestko, z Bożej łaski książę krakowski, sandomierski i sieradzki, wiadomym czynimy niniejszą stronę czytającym, że między opatem tynieckim Albertem z jednej, a ludźmi naszymi z Kurosek z drugiej, rozpoczęły się niesnaski o przynależności lasu i pożytki tamże przynależące, jednak gwoli sprawiedliwości od baronów naszych, wokół nas będących, zostało postanowione, aby rzeczeni ludzie nasi z Kurosek przy posiadaniu i pożytkach wyżej wymienionego lasu ostatecznie pozostali, jako to w przywileju stryja naszego, szczęsnej pamięci Bolesława, księcia krakowskiego i sandomierskiego ogłoszono, [co] niech wiadomym będzie, takiego brzmienia:

„W imię Pańskie, amen. Niech wiedzą tak obecni, jak i potomni, że my Bolesław z Bożej łaski książę krakowski i sandomierski, gdy na prośbę wielebnego ojca pana Bolebora, opata tynieckiego, Wawrzyńca, podkomorzego naszego, ustanowiliśmy pośrednikiem, nakazując, aby między wsią tegoż opata, zwaną Radziszowem, a Kurosekami wsią ludzi grodu krakowskiego, należących do stróży brony myślenickiej, rozgraniczenia, zwane pospolicie granicami, uczynił opatowi przerweczonemu, i tenże Wawrzyniec wraz ze zwołanym sąsiedztwem te to granice od drogi, która z Radziszowa, wsi przerweczonej, dąży do Mogilan w stronę miejsca zwanego Włosań, zaczęłby rozgraniczać, tak jednak, by nie dotarła do miejsca zwanego Włosań, ludzie zwani z Kurosek sprzeciwili się czynieniu tychże granic, utrzymując, że są one czynione z ich ubliżeniem i szkodą, gdyż przez granice te zostaliby ograbieni i pozbawieni w wielkim lesie, który od tegoż miejsca Włosona się zaczyna, a kończy w granicach węgierskich, wszelkich i pojedynczych użytków, mianowicie wszelkiego rodzaju łowów przez stępcice, słopy, jamy, jamy i sieci wiewiórcze, urządzenia barci i innego zyskiwania, w rzekach też tegoż lasu, mianowicie w Skawinie, Skawicy i Siedlnicy, użytków rybołówstwa, połowów raków, wyjąwszy połowy bobrów, jako że to wszystko z opatem przerweczonem zawsze wspólnie posiadali, które to pożytki wszystkie w całe, bez wszelkiego umniejszenia rzeczony opat tymże ludziom przyznał. Co słysząc rzeczony nasz pośrednik, gwoli przyczynienia sprawiedliwości tymże ludziom dłużej nie chciał rozgraniczać, skłaniając obie strony do

pojawienia się w obecności naszej, wreszcie sam opat w obliczności naszej zjawiwszy się też samo w całe przyznał, dodając niemniej jednak, że niegdyś rzeczoną wieś Radziszów, która do tego opata należy, wspomniani ludzie grodowi zamieszkiwali w przemieszaniu z jego ludźmi, tedy aby między nimi a jego ludźmi nie zrodził się kiedy rozłam niezgody, sam opat dla dobra pokoju ludzi należących do brony od swoich ludzi odłączył, za ich ziemię, którą w rzeczonej wsi Radziszowie posiadali, w zamian ziemię inną dla zamieszkania i na pola ich, które teraz Kuroseki zwą, darowując na zawsze i obiecując za poręką bronić ich tak przed opatem szczyrzyckim od strony mogiłańskiej, jak też i przed innymi przeciwnikami z drugiej, którzy by niepokoili ich o tę ziemię, którą im darował. Ponadto tenże opat przyznał rzeczonym ludziom, że tak w Radziszowie, jak i we wsi swojej, nie zważając na wspomniane granice zawsze będą mieli moc korzystania z pożytku pastwisk i wszelkich innych, z tym wyjątkiem, by do orki lub uprawy ziem tegoż opata ciż ludzie się nie brali, zaś aby owo zeznanie opata przerzeczonego nie zostało w przyszłości zaburzone oszczerstwem, prosili nas owi ludzie, abyśmy o tym uznaniu gwoli wiecznej jego trwałości darowali ich dokumentem. My zatem też zeznanie, zadość czyniąc sprawiedliwości, dokumentem naszym potwierdzamy, umocnionym pieczęcią naszą.”

Uczynione jest odnowienie i potwierdzenie tegoż przywileju za panowania Lestka, od wcielenia Słowa roku 1287, w obecności tych, których imiona zawarte są w tym piśmie: pan Sułek, kasztelan krakowski, Imbram, łowczy krakowski, Jan bobrowy, zwany główny, Michał, Bochepor, synowie Raduja. Dan ręką Filipa, podkanclerzego krakowskiego i sandomierskiego, w 15. kalendy lipcowe.

Słowniczek pojęć:

Lestko – Leszek Czarny, książę sieradzki, łeczycki, inowrocławski, krakowski i sandomierski:
<https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/leszek-czarny-zm-1288-ksiaze-leczycki-sieradzki-krakowski-sandom>

Albert – pol.: Wojciech; opat tyniecki w latach 1287–1293: P. Szczaniecki, *Katalog opatów tynieckich*, „Nasza Przeszłość” 1978, t. 49, s. 46–49

Kuroseki – wieś: <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?q=kuros%C4%99ki&d=3&t=0>

Bolesław – Bolesław V Wstydlivy, książę sandomierski i krakowski:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Boleslaw-Wstydlivy;3879202.html>

Bolebor, opat tyniecki – urząd opata dzierżył prawdopodobnie w latach 1247–1259. Z tą godnością po raz pierwszy pojawił się 25 maja 1250 r. Był wtedy uczestnikiem wiecu w Krakowie. Niedatowany dyplom, w którym Bolesław Wstydlivy rozstrzygnął graniczny spór

między Radziszowem a Kurozwękami, świadczy o trosce gospodarczej opata. W 1258 r. kasztelan wojnicki wezwał opata przed sąd książęcy. Przedmiotem sporu było świadczenie, którego Bolebor odmawiał. Poparcie Grzymisławy, matki Bolesława, przeważało wyrok na korzyść Tyńca. Zarazem wyszła bliskość klasztoru z książęcą rodziną. Ostatni dyplom opata dotyczy sprawy gruntów koło kościoła św. Floriana w Krakowie. Były one własnością konwentu tynieckiego, który je odstąpił w zamian za wieś Brzostek. W tradycji utrzymała się data śmierci Bolebora na 22 września 1259 r. Za: K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydliwego, księcia krakowskiego i sandomierskiego (1226–1279)*, Katowice 2017 (praca doktorska), s. 387.

Wawrzyniec, podkomorzy krakowski – był synem Strzeszka Budziwojowica, cześnika krakowskiego i sandomierskiego, a wnukiem komesa Budziwoja z Glewa. Pierwszy raz występuje w sfałszowanym dokumencie z 1253 r. dla biskupa krakowskiego. Od 1258 r. sprawował urząd podstolego sandomierskiego, następnie podkomorzego krakowskiego. Od 1269 r. był łowczym krakowskim, w latach 1273–1276 stolnikiem sandomierskim, następnie komornikiem księżnej Kingi w latach 1278–1279 i komornikiem księcia Bolesława. Swoją karierę zakończył sprawując funkcję sędziego krakowskiego i być może sędziego Kingi. Wawrzyniec miał synów Przybysława i Klemensa (miecznika sandomierskiego). Za: K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydliwego...*, s. 492–493.

Stróża brony myślenickiej –

<http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=30791&q=my%C5%9Blenice&d=0&t=1>

Przerzeczonemu – wymienionemu, wspomnianemu:

<http://www.staropolska.pl/slownik/?nr=0&litera=przerzec&id=1895>

Radziszów – wieś: http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/Tom_IX/473 -

http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/Tom_IX/474

Mogilany – wieś:

<http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=28953&q=mogilany&d=3&t=0>

Włosań – wieś: <https://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82osa%C5%84>

Stępica – *potrzask na zwierzyńce*: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/stepica;5501112.html>

Słopy – pułapki na zwierzęta. Za: *Słownik staropolski*, t. 8, red. naczelny

S. Urbańczyk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1977–1981, s. 283.

Skawina – rzeka: http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/Tom_X/663 -

http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/Tom_X/664

Skawica – rzeka: http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/Tom_X/661 -

http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/Tom_X/662

Gwoli – wedle życzenia: <http://www.staropolska.pl/slownik/?nr=0&litera=gwoli&id=577>

W obliczności – w obecności:

<http://www.staropolska.pl/slownik/?nr=0&litera=obliczno%C5%9B%C4%87&id=1388>

Sulek, kasztelan krakowski – był przedstawicielem rodu Starychkoni. Janusz Kurtyka uważał, że w roku 1255 Sulek był podkonim krakowskim. Z tą godnością pojawił się po raz pierwszy na zjeździe w Beszowej. Za początek kariery Sułka Marek Barański uważa służbę na dworze księżnej Kingi w 1275 r., jako podkomorzy księżnej, potem został cześnikiem krakowskim (1277–1279), w latach 1282–1284 miał już być kasztelanem wiślickim. Zapewne ten urząd piastował do roku 1285, kiedy to, za poparcie udzielone księciu Leszkowi, awansował na kasztelanię krakowską. Ten urząd utrzymał także po śmierci Leszka. Wiadomo, że to on wydał gród krakowski księciu Henrykowi IV wrocławskiemu. Według Jerzego Sperki Sulek mógł zostać przekupiony przez księcia Henryka. Po roku 1288 urywają się wiadomości na temat Sułka. Sulek i jego brat Imram konsekwentnie pisali się z Niedźwiedzia, tu zatem można lokalizować ich rezydencję i ośrodek dóbr obejmujących przynależne do Niedźwiedzia wsie lub tereny, na których później powstały wsie: Łuczyce, Trątnowice, Kępa, Czyżowice, Brus i Waganowice. Imram i Sulek byli synami Krystyna z Niedźwiedzia. Za: K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydlivego...*, s. 477–481.

Imram, łowczy krakowski – był synem poległego pod Chmielnikiem Krystyna z Niedźwiedzia, więc zarazem przedstawicielem przodków Starychkoni. Najprawdopodobniej sprawował urząd łowczego krakowskiego w latach 1286–1288. 30 sierpnia 1279 r. w Krakowie Bolesław Wstydlivy zatwierdził zamianę dóbr. Filip, kanonik krakowski za zgodą kapituły krakowskiej i katedry krakowskiej dał Imramowi, synowi zmarłego Krystyna z Niedźwiedzia część wsi Trątnowice i czterdzieści grzywien w zamian za część w Goszczy, na co wyraził zgodę brat Imrama, komes Sulek, cześnik krakowski. Ożenił się z nieznaną z imienia córką Ottona z Wielogłów. K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydlivego...*, s. 402.

Jan – bobrowy; odpowiadał za nadzór nad monopolem władcy polowania na bobry. Za: K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydlivego...*, passim.

Filip, podkanclerzy krakowski – był podkanclerzym nadwornym krakowskim w latach 1287–1288. W 1288 r. odnotowany został także jako kanonik sandomierski. W tym samym roku został sędzią nadwornym księżnej Kingi i z tą godnością odnotowany został także w 1289 r., zaś w latach 1292, 1293 i 1296 był ochmistrem dworu księżnej Gryfiny, już wtedy pani sądeckiej. Za: K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydlivego...*, s. 393.

15 kalendy lipcowe – 17 czerwca.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Co było przedmiotem sporu między opatem tynieckim a poddanymi księcia krakowskiego z Kurosek?
2. Na jakie szkody ludzi z Kurosek mogło narazić planowane wytyczenie granic przez podkomorzego krakowskiego?
3. Co było przyczyną przesiedlenia ludzi księżęcych z Radziszowa?
4. Jakie korzyści z dostępu do lasu posiadała ludność wiejska?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Co miało być gwarancją trwania ugody między opatem Boleborem a poddanymi księcia krakowskiego?
2. Jak – na podstawie tekstu źródłowego – oceniasz położenie ludności wieśniaczej?

Literatura pomocnicza:

Łaszewski R., Salmonowicz S., *Historia ustroju Polski*, Toruń 1995, s. 13–14.

Łuszczewski A.M., *Historia Włościan w Polsce. Czasy najdawniejsze do początków XIII wieku. Wolna Ludność Wieśniacza*, Warszawa 1910.

Manteuffel T., *Feudalizm. Ustrój społeczny i polityczny*, Katowice 1947, *passim*.

Piekosiński F., *Ludność wieśniacza w Polsce w dobie piastowskiej*, Kraków 1896.

Sczaniecki P., *Tyniec*, Kraków 2008, s. 87–94.

Z dziejów chłopów polskich (od wczesnego feudalizmu do 1939 r.), Warszawa 1968, s. 37–47.

Najważniejsze cezury.

Opisana w dokumencie czynność prawna i zapewne spisanie samego dokumentu miało mieć miejsce między 1255 a 1258 r. W 1255 r. bullami wystawionymi 6 i 7 sierpnia, skierowanymi do Bartłomieja z Pragi oraz episkopatów Polski, Czech, Moraw i Austrii papież Aleksander IV proklamował krucjatę skierowaną przeciwko Jaćwingom, Litwinom i innym poganom. Wówczas również książę krakowski i sandomierski Bolesław V Wstydlivy potwierdził Kościołowi krakowskiemu przywileje uprzednio uzyskane za jego rządów, co w dużej mierze uniezależniło ten Kościół od władcy. W tym także roku zmarł Batu-chan, wnuk Czyngis-chana i założyciel Złotej Ordy. W 1258 r. w Anglii wprowadzono tzw. prowizję oksfordzkie, reformujące dotychczasowy ustrój. W tym samym roku nastąpił koniec kalifatu bagdadzkiego

na skutek najazdu Tatarów pod wodzą Hulagu i zdobycia Bagdadu. Manfred, nieślubny syn cesarza Fryderyka II Hohenstaufa został ukoronowany na króla Sycylii. Na ziemiach polskich książę Władysław Opolski ufundował klasztor dominikanów w Raciborzu, a w Tczewie powstała pierwsza w naszym kraju rada miejska.

Imię i nazwisko osoby przygotowującej rekord: Karolina Maciaszek